

УДК 338.49

ОЦІНКА ІНФРАСТРУКТУРНИХ ВТРАТ ДОНБАССУ ЗАДЛЯ ПОДАЛЬШОЇ АКТИВІЗАЦІЇ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Васильчук Н.О.

DONBAS' ASSESSMENT OF INFRASTRUCTURE LOSSES TO ACTIVATE INTER-REGIONAL COOPERATION

Vasilchuk N.O.

В статті наведено результати дослідження інфраструктурних втрат Донбасу задля активізації міжрегіонального співробітництва. Проаналізовано стан інфраструктурних елементів Луганської, Донецької областей. Більш детально розглянуто втрати виробничої транспортної та соціальної складових інфраструктурного комплексу. Аналіз подано у динаміці за період, як у натуральному так і грошовому вираженнях. Встановлено взаємозв'язок між подіями на Донбасі та загальнодержавним становищем.

Ключові слова: виробнича інфраструктура, виробничий потенціал, транспортна інфраструктура, соціальна інфраструктура, вартість руйнувань, оцінка втрат, збитки.

1. Вступ. З урахуванням чисельності населення (понад 45 мільйонів осіб на початок 2014 р.) та займаної площі (603.628 км² разом із Кримом) Україна вважається в Європі самим великим ринком збуту. Вигідне географічне положення робить Україну основним транспортним коридором. Україна має родючі землі та корисні копалині ресурси. Перелічені складові є сильними сторонами держави, та приваблюють Європу, Росію, Центральну Азію, в контексті співробітництва. З одного боку сучасний період розвитку країни є складним і болючим, а з іншого – це період перспектив та можливостей. Все буде залежати від того наскільки продуктивно відбуватимуться процеси реформування.

Розвиток інфраструктурного комплексу є ключовим фактором успішної інтеграції в ЄС, та співробітництва на рівних умовах. Він істотно впливає на ефективність функціонування господарюючих суб'єктів через участь виробничих та соціальних послуг у створенні споживної вартості і ціни продукту. Перш ніж говорити про прискорені темпи розвитку інфраструктури, доречним буде розглянути сучасне становище та втрати, яких вона зазнала.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відродженню Донбасу зараз приділяється багато уваги науковцями НАН України Ляшенко В. І.,

Новіковою О. Ф., Вишневським В. П.. Зокрема академік Амоша О. І. розглядає питання відновлення Донбасу, як старопромислового регіону. В роботах академіка Лібанової Е. М. висвітлюються проблеми демографічного відтворення Донбасу. Аналізуються втрати робочих місць, поселенської мережі. Розглядається трансформація соціальної інфраструктури. Професор Заблодська І. В. в своїх дослідженнях висвітлює проблеми налагодження нових маркетингових зв'язків, інфраструктурного забезпечення активізації міжрегіонального співробітництва. Окрім науковців, питаннями відродження Донбасу опікуються міністерства, державні агенції, громадськість.

3. Мета статті полягає у проведенні оцінки інфраструктурних втрат відповідних регіонів задля визначення слабких місць та розробки практичних рекомендацій.

4. Матеріали і результати дослідження. Території де «полихнуло» складають 53,2 тис. км², або 8,8 % території України (Донецька і Луганська області). За розмірами території це найменший регіон в Україні, але він має високу територіальну концентрацію соціально-економічного потенціалу. Станом на 2014 рік у регіоні проживало 7,9 млн. осіб, або 15,3 % населення України. Тут висока щільність заселення — 149 осіб/км². На території регіону розташовано 88 міст і 243 селища міського типу, або понад 1/4 їхньої кількості в Україні [1]. Під контролем у сепаратистів перебуває менш ніж 3 % території України, але на ній знаходяться численні великі підприємства, на які припадає приблизно 15 % сукупного обсягу промислового виробництва і приблизно 8 % ВВП.

Донецька і Луганська області до початку бойових дій, були найбільш розвиненими в економічному та інфраструктурному відношенні області України. Загальна вартість основних виробничих фондів двох головних галузей матеріального виробництва — промисловості та сільського господарства — становила понад 20 % загальноукраїнської. Фондооснащеність праці в

промисловості Донецької області дорівнювала 133 % до середньої по країні, в індустрії Луганської області — 113 %. У ході неоголошеної війни Україна втратила щонайменше 20 % економічного потенціалу. Значна частина територій Луганської та Донецької областей зазнали суттєвих руйнувань (рис. 1.). [2].

Аналіз стану виробничої інфраструктури. В цілому по Україні скорочення обсягів виробництва у добувній промисловості 2014 р. становило – 13,7 %, переробній промисловості – 9,3 %, постачанні електроенергії, газу, пари і кондиційованого повітря – 6,6 %. Видобуток вугілля у 2014 р. скоротився на 30,5 %. Нині зі 150 вугільних шахт 115 перебувають на окупованих територіях; повністю зруйновано 7 вугледобувних шахт Донбасу, ще 63 працюють у режимі відкачування води, працюючими є лише 24 шахти. Зменшення обсягів виробництва у металургійній промисловості у 2014 р. становило 14,5 %; втрати вітчизняних металургійних підприємств оцінюються на рівні близько 40 млрд. грн., у т.ч. 25 млрд. грн. – втрачені прибутки від недовипущеної продукції, 15 млрд. грн. – вартість зруйнованих основних фондів [3]. У машинобудуванні зменшення обсягів виробництва сягнуло 20,6 %; за попередніми підрахунками, у 2014 р. втрати галузі становили 10 млрд. грн.

Обсяги виробництва хімічних речовин і хімічної продукції зменшилися на 14,2 %, насамперед, за рахунок скорочення випуску добрив і азотних сполук після зупинки Концерну «Стирол» та «Сєверодонецького об'єднання Азот». У 2014 р. виробництво аміаку в Україні скоротилося на 30,8 %, а потужності з виробництва мінеральних добрив фактично втрачено на 36 %. Виникла загроза зупинення підприємств скляної галузі (нині потужності з виробництва скла втрачено на 90 %), що в свою чергу може спричинити зупинення роботи підприємств з виробництва продуктів харчування, дитячого харчування, медичних засобів та напоїв різних видів. Загалом за попередніми підрахунками КМУ втрати промисловості Донбасу у ході збройного протистояння становлять близько 26 млрд. грн., втрати експорту оцінюються у більш ніж 70 млрд. грн. У 2015 р. падіння промислового виробництва триває, і у січні-квітні воно зафіксовано на рівні 21,5 % порівняно з відповідним періодом 2014 р. [4]. Більш наглядно, у скороченому вигляді результати аналізу сучасного стану деяких елементів інфраструктурного комплексу Донецької області наведені на (рис. 2.), а Луганської області на (рис. 3.).

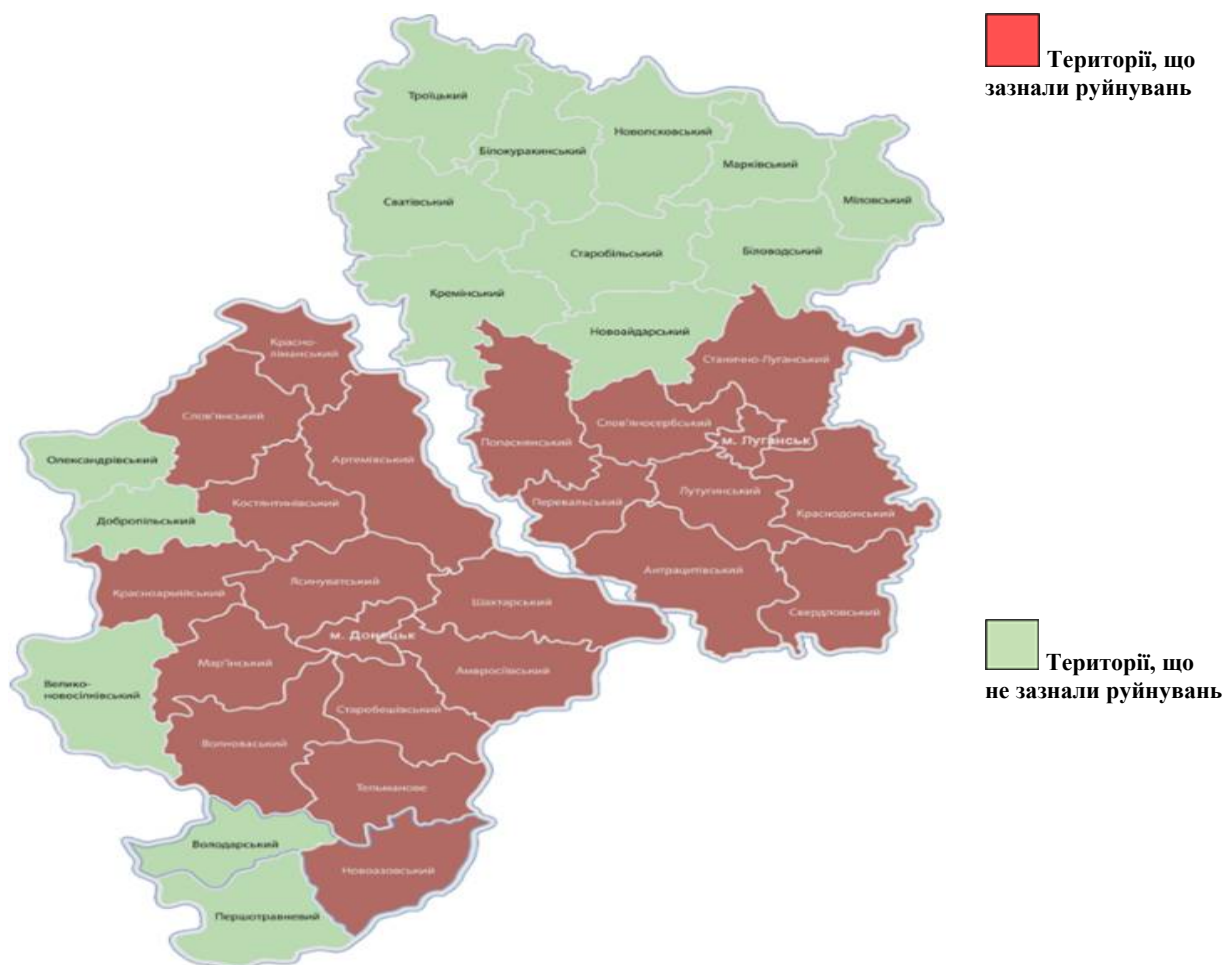

Рис. 1. Огляд територій Донбасу, що зазнали руйнувань

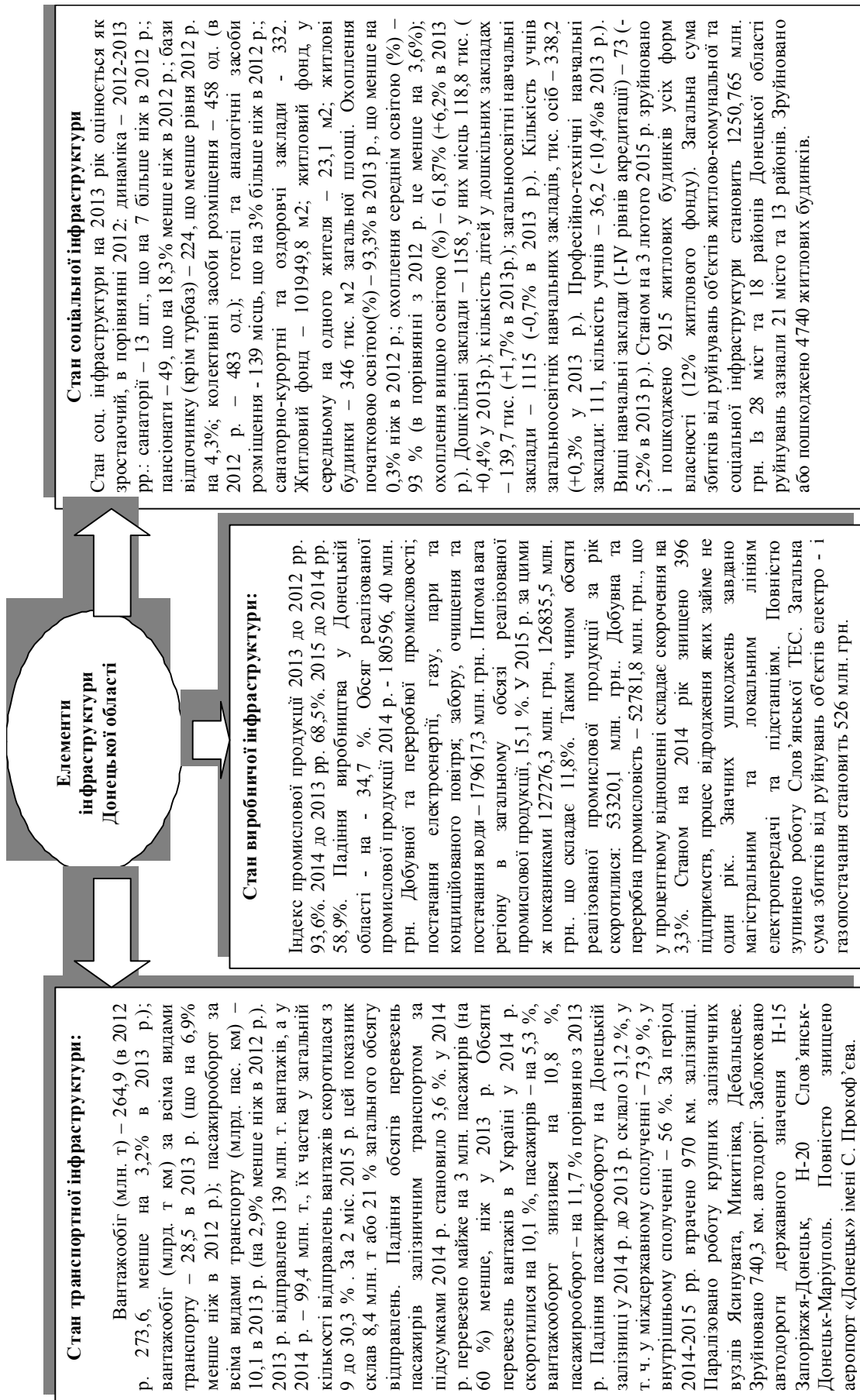

Рис. 2. Аналіз стану інфраструктури Донецької області за період 2012-2015 рр.

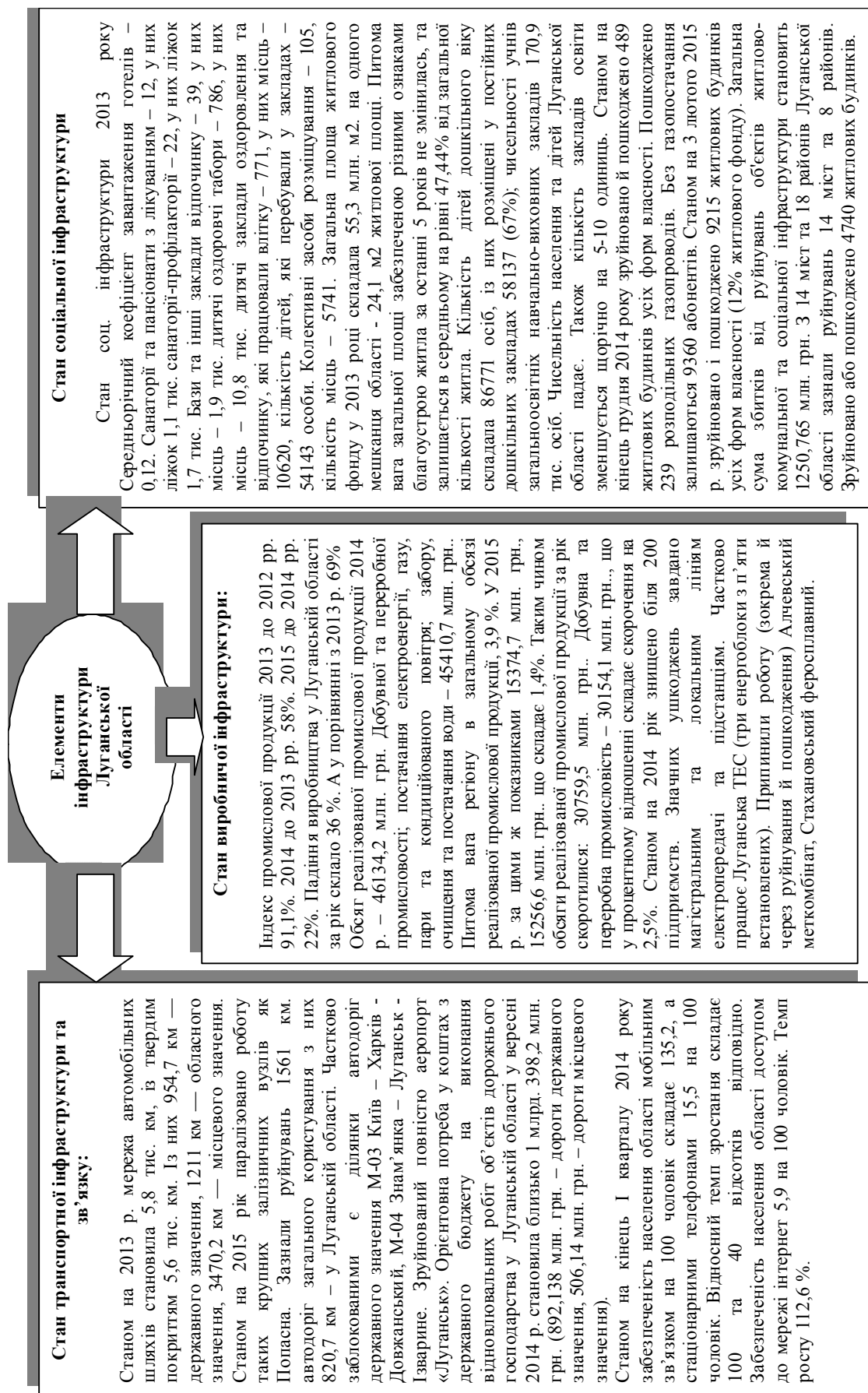

Рис. 3. Аналіз стану інфраструктури Луганської області за період 2013-2015 рр.

Понад чверті (27 %) промислового потенціалу Донецької та Луганської областей вивезено до РФ. Особливо небезпечним може стати демонтаж і вивезення устаткування з машинобудівних заводів Донецької та Луганської областей, які виробляють продукцію військового призначення (зокрема, зі Сніжнянського машинобудівного заводу, Луганського патронного заводу, заводів «Юність», «Топаз», та «Точмаш»), що позбавить Україну стратегічних потужностей (у т. ч. високотехнологічних) і водночас посилить позиції бойовиків, забезпечивши їх військовим оснащенням та боєприпасами [5].

Попередня орієнтовна вартість аварійно-відновлюваних робіт на пошкоджених об'єктах електроенергетики складає 693 млн. грн. Крім того, у разі прийняття рішення щодо виконання термінових заходів з переведення споживачів регіону на електричне опалення, вартість таких робіт додатково збільшиться на 400-450 млн. грн.

За даними НАК «Нафтогаз України» станом на 12.08.2014 пошкоджено майже 1000 розподільчих газопроводів (767 – низького, 158 – середнього та 54 – високого тиску), зруйновано (демонтовано) 1,4 км газопроводів, один газонаповнювальний пункт, відновлення потребують 53 газорозподільні пункти та біля 200 шафових газорозподільних пунктів газопостачальних компаній, зупинено експлуатацію 5 АЗС та 4 АГНКС, викрадено 60 одиниць автотранспортної та спеціальної техніки, 11 пошкоджено. За оцінками спеціалістів компанії, проведення аварійно-відновлюваних робіт об'єктів газопостачання потребуватиме близько 500 млн. грн. [6].

Стан транспортної інфраструктури. За даними Укрзалізниці станом на травень 2015 р. у зоні проведення АТО залишаються пошкодженими понад 1610 об'єктів залізничної інфраструктури, на відновлення яких, за попередніми підрахунками, необхідно витратити близько 860 млн. грн. Втрати експлуатаційної довжини 7 магістральної мережі залізниць України оцінюються у 7,3 % (1,6 тис. км). На невідконтрольній державі східній території залишилось близько 500 пасажирських вагонів, що становить 10 % загального парку пасажирського рухомого складу Укрзалізниці. В зоні проведення АТО на залізниці зруйновано та знищено пристрої електропостачання на загальну суму 341,5 млн. грн. У зоні проведення бойових дій на сході країни зруйновано 33 мости і шляхопроводи загальною довжиною понад 2800 погонних метрів. Орієнтовна сума збитків, завданих дорожньому господарству, оцінюється у 4696,4 млн. грн. Залізничним транспортом у 2014 р. перевезено 387 млн. т вантажів, що на 11,1 % менше порівняно з 2013 р. Найбільше скоротилися залізничні перевезення основних для економіки і промисловості України вантажів – нафти і нафтопродуктів (на 47,3 %), коксу (на 26,9 %), кам'яного вугілля (на 26,3%), хімічних і мінеральних добрив (на 19,2 %), брухту

чорних металів (на 17,3 %), чорних металів (на 13,5 %), що пов'язано з руйнуванням залізничної інфраструктури на Донбасі та припиненням роботи в зоні конфлікту промислових підприємств, які формують основну вантажну базу залізниць [7].

Донецька залізниця – найбільший перевізник вантажів в Україні. У 2013 р. її частка у вантажних перевезеннях Укрзалізниці становила 36,8 %. Підприємство обслуговувало понад 4 тис. промислових підприємств Донбасу та забезпечувало перевезення близько 46 % всього українського коксу, 38 % чорних металів, 18 % брухту чорних металів [8]. Найбільше зменшення пасажирських перевезень спостерігається в міждержавному сполученні, в основному за рахунок зменшення пасажирообігу транзитних поїздів формування держав СНД. Між Україною та Росією залізничним транспортом Поїзди формування РЖД території України взагалі не курсують (окрім транзитного поїзда № 66/65 Москва-Кишинів). Падіння перевезень вкрай негативно позначається на фінансовому стані підприємств галузі, які не мають коштів для відбудови зруйнованої інфраструктури та оновлення рухомого складу. Фінансовий план Укрзалізниці на 2014 р. був затверджений з чистим прибутком 634,6 млн. грн., проте по факту підприємство за підсумками року отримало збитковий фінансовий результат, який складає 622,7 млн. грн. [9]. Донецька залізниця у 2014 р. отримала збиток у сумі 1126,1 млн. грн. (у 2013 р. вона мала чистий прибуток в розмірі 64,8 млн. грн.), при цьому Донецька залізниця недоотримала 2,7 млрд. грн. доходів, у т.ч. від перевезень – 2 млрд. грн. Питома вага Донецької залізниці в чистому доході залізниць країни знизилася з 17,5 % у 2013 р. до 14,1 % у 2014 р.

Пошкоджень або руйнувань зазнали 28 об'єктів керування повітряним рухом. У 2014 р. на ринку авіаційних перевезень обсяги перевезення вантажів скоротились на 15,5 % порівняно з 2013 р., кількість відправлень пасажирів зменшилась на 16,8 %. [10]. Перевезено 2,9 млрд., що на 8,8 % менше, ніж у 2013 р. і пояснюється низькою якістю послуг, недостатнім рівнем безпеки перевезень та розбалансованістю тарифів, які не влаштовують ані перевізників, ані пасажирів. Водним транспортом у 2014 р. перевезено 6,0 млн. т. вантажів, що на 3 % більше порівняно з 2013 р., проте становить лише половину від рівня 2010 р. У 2015 р. триває тенденція скорочення обсягів перевезень як вантажів, так і пасажирів усіма видами транспорту: за січень-квітень підприємствами транспорту України перевезено вантажів лише 76,8 % від рівня 2014 р., пасажирів – 88,7 %.

Стан соціальної інфраструктури. Попередні оцінки збитків постійно уточнюються та переглядаються в бік зростання. У звіті Управління ООН з координації гуманітарних питань ідеться про збитки в інфраструктурі Донбасу внаслідок війни у 440 млн. дол. За даними організації, на території

Луганської та Донецької областей протягом 2014 року пошкоджено понад 2000 об'єктів, серед яких 659 – громадських будівель, 1230 приватних будинків та 178 офісів. Кількість вимушених переселенців всередині країни досягла 275 тис. 489 осіб. [10]. Зокрема всередині вересня 2014 року Володимир Гройсман зазначив, що зруйновано 4500 житлових будинків, 4700 об'єктів системи енергопостачання, 217 об'єктів освіти, 132 промислових об'єкти, 45 об'єктів охорони здоров'я. Загальну суму прямих збитків оцінено в 11,88 млрд. грн. Екс Глава Держагентства з відновлення Донбасу Андрій Ніколаєнко у вересні 2014 року оцінив збитки від руйнування соціальної та комунальної інфраструктури в 20 млрд. грн. При цьому він не включив у цю суму промислові руйнування та втрати від знищення приватної власності, оцінити які зараз фізично вкрай складно. За попередніми підрахунками, в Донецькій та Луганській областях зруйновано або пошкоджено 11 тис. 325 об'єктів на більш як 11 млрд. грн. Більша частина руйнувань припадає на житлові будинки (без житла залишилися понад 710 тис. осіб, зруйновано або пошкоджено в Луганській – понад 690) та системи енерго-, водо-, теплопостачання.

Втрата робочих місць сягнула від 50% для великих підприємств і до 80-90% для малих і середніх підприємств, що вказує про майже повну зупинку діяльності МСБ в зоні конфлікту. Зокрема, в Донецьку припинили свою роботу більше 90% об'єктів готельного, ресторанного та торговельного бізнесу. Міжнародний центр перспективних досліджень Загальні прямі збитки України від військових дій на Донбасі можуть сягнути 10 млрд. доларів США [11].

5. Висновок. Представлений аналіз свідчить про все цілне руйнування інфраструктури Донбасу. Наряду з цим виникають можливості відродження як морально так і фізично застарілої економіки, через розбудову сучасної виробничої, транспортної, соціальної інфраструктури, шляхом активізації міжрегіонального співробітництва.

Л і т е р а т у р а

1. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України Аналітичний огляд топ-100 найбільших державних підприємств України, 3 місяці 2015 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://reforms.in.ua/sites/default/files/upload/docs/soe_report_1q15_correct.pdf
2. Яценюк А. Через російську військову агресію Україна втратила 20 % економіки [Електронний ресурс] / Арсеній Яценюк. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247809790&cat_id=244276429. Чорна книга Кремля [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://mfa.gov.ua/mediafiles/files/misc/2015-02-20/Kremlin_Black_Book_February_2015.pdf
3. Гребеник Е. Небоевые потери: во что обходится АТО [Електронний ресурс]. – / Е. Гребеник – 2015. – Режим

доступу: <http://forbes.ua/magazine/forbes/1387462-neboevye-poteri-vo-cto-obhoditsya-ato>

4. Порошенко П. Майже третина промислового потенціалу Донбасу вивезена в Росію - / П. Порошенко – 2015. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/news/tret-promyshlennogo-potentsiala-donbassa-1428687445.html>
5. Інформаційно-аналітичний центр РНБО <http://mediarnbo.org/2014/09/17/tsina-viyini-ekonomichni-i-sotsialni-naslidki-konfliktu-na-donbasi/>
6. Ильин А. LB. ua избранное для всех. Железная дорога в никуда [Електронний ресурс] – / А. Ильин – 2015. – Режим доступу: http://economics.lb.ua/state/2015/03/20/299012_zheleznyaya_doroga_nikuda.html
7. Офіційний сайт Укрзалізниці. Укрзалізниця приводить кількість пасажирських поїздів у відповідність до пасажиропотоку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uz.gov.ua/press_center/up_to_date_topic/395886/
8. Кравченко С. Тиждень ua. Збитки Донецької залізниці за минулий рік сягнули понад 1 млрд. грн. [Електронний ресурс]. / С. Кравченко – 2015. – Режим доступу: http://tyzhden.ua/News/132895_11
9. Інформаційно-аналітичний центр РНБО [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mediarnbo.org/2014/09/17/tsina-viyini-ekonomichni-i-sotsialni-naslidki-konfliktu-na-donbasi/>
10. Міжнародний центр перспективних досліджень: Економічний аналіз [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://icps.com.ua/zahalni-pryami-zbytky-ukrayiny-vid-viyskovykh-diy-na-donbasi-mozhutsyahnuty-10-mlrd-dolariv-ssha/>

References

1. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy Analitychnyy ohlyad top-100 naybil'shykh derzhavnykh pidpryyemstv Ukrainy, 3 misyatsi 2015 roku. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://reforms.in.ua/sites/default/files/upload/docs/soe_report_1q15_correct.pdf
2. Yatsenyuk A. Cherez rosiys'ku viys'kovu ahresiyu Ukrainy vtratyla 20 % ekonomiky [Elektronnyy resurs] / Arseniy Yatsenyuk. – 2015. – Rezhym dostupu do resursu: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247809790&cat_id=244276429. Chorna knyha Kremlya [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://mfa.gov.ua/mediafiles/files/misc/2015-02-20/Kremlin_Black_Book_February_2015.pdf
3. Hrebenyk E. Neboevye potery: vo chto obkhodyt'sya ATO [Elektronnyy resurs]. – / E. Hrebenyk – 2015. – Rezhym dostupu: <http://forbes.ua/magazine/forbes/1387462-neboevye-poteri-vo-cto-obhoditsya-ato>
4. Poroshenko P. Mayzhe tretyna promyslovoho potentsialu Donbasu vyvezena v Rosiyu - / P. Poroshenko – 2015. – [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.rbc.ua/ukr/news/tret-promyshlennogo-potentsiala-donbassa-1428687445.html>
5. Informatsiyno-analitchnyy tsentr RNBO <http://mediarnbo.org/2014/09/17/tsina-viyini-ekonomichni-i-sotsialni-naslidki-konfliktu-na-donbasi/>
6. Yl'in A. LB. ua yzbrannoe dlya vsekh. Zheleznyaya doroha v nykuda [Elektronnyy resurs] – / A. Yl'in –

2015. – Rezhym dostupu: http://economics.lb.ua/state/2015/03/20/299012_zheleznaya_doroga_nikuda.html
7. Ofitsiynyy sayt Ukrzaliznytsi. Ukrzaliznytsya pryvodyt' kil'kist' pasazhyrs'kykh poyizdiv u vidpovidnist' do pasazhyropotoku [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.uz.gov.ua/press_center/up_to_date_topic/395886/
  8. Kravchenko S. Tyzhden' ua. Zbytky Donets'koyi zaliznytsi za mynulyy rik syahnuly ponad 1 mlrd. hrn. [Elektronnyy resurs]. / S. Kravchenko – 2015. – Rezhym dostupu: <http://tyzhden.ua/News/13289511>
  9. Informatsiyno-analitychnyy tsentr RNBO [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://mediarnbo.org/2014/09/17/tsina-viyni-ekonomichni-i-sotsialni-naslidki-konfliktu-na-donbasi/>
  10. Mizhnarodnyy tsentr perspektyvnykh doslidzhen': Ekonomichnyy analiz [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://icps.com.ua/zahalni-pryami-zbytky-ukrayiny-vid-viyskovykh-diy-na-donbasi-mozhut-syahnuty-10-mlrd-dolariv-ssha/>

Васильчук Н. О. Оцінка інфраструктурних втрат Донбасу задля активізації міжрегіонального співробітництва

В статті наведено результати дослідження інфраструктурних втрат Донбасу задля активізації міжрегіонального співробітництва. Проаналізовано стан інфраструктурних елементів Луганської, Донецької областей. Більш детально розглянуто втрати виробничої транспортної та соціальної складових

інфраструктурного комплексу. Аналіз подано у динаміці за період, як у натуральному так і грошовому вираженнях. Встановлено взаємозв'язок між подіями на Донбасі та загальнодержавним становищем.

Ключові слова: виробнича інфраструктура, виробничий потенціал, транспортна інфраструктура, соціальна інфраструктура, вартість руйнувань, оцінка втрат, збитки.

Vasilchuk N. Evaluation of infrastructural losses Donbass to enhance inter-regional cooperation

The article presents the results of research the Donbass infrastructure losses to enhance regional cooperation. The state of infrastructure elements Luhansk and Donetsk regions analyzed. More deals loss of production, transport and social infrastructure components of the complex are reviewed. The analysis presented in dynamics by the period, both in physical and monetary terms. The interrelation between events in Donbass and national situation was installed.

Key words: production infrastructure, production capacity, transport infrastructure, social infrastructure, the cost of destruction, assessment of losses, losses.

Васильчук Наталія Олександрівна – к. е. н., науковий співробітник відділу проблем міжрегіонального співробітництва Інституту економіко-правових досліджень НАН України (м. Київ). excellentwoman@rambler.ru

Рецензент: **Заблодська І. В.**, д.е.н., професор

Стаття подана 24. 01. 2015